

ביצה יא

משה שווערד

1. בית הבחירה (מאירי) מסכת ביצה דף יא עמוד א

אמר המאירי אין נוטלי' את העלי לקצב עליו בשר וכו' כונת המשנה לבאר שיש דברים הרבה שהיה בראוי לאסרן אלא שהותרו משום שמחת יום טוב ואמרו בית שמאי על זה אין נוטלין את העלי וכו' ועלי זה [1] י"מ שהוא כלי עב כבד וראשו של ברזל והוא עשוי לכתוש בו חטים שבמכתשת או דבר אחר שצריך טורח גדול בכתישתו והוא הענין שאמרו עליו שמלאכתו לאיסור ולפעמים מקצבין בו בשר בדרך זה שמניחין סכין גדולה על נתחי הבשר ונוטל העלי ומכה בו בכל כוחו על הסכין ומה שאמר לקצב עליו פירושו לקצב בו וטעם בית שמאי מפני שנראה כרוצה לעשות מלאכה הראויה ליעשות בו שהיא מלאכה האסורה ובית הלל מתירין שהרי מותר לטלטל כלי אף על פי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו וכל שכן שיש להקל בכאן מפני שמחת יום טוב [2] וי"מ עלי דף עב וכבד ויש בו בית קבול מעט ועקרו להניח בו חטים שאדם רוצה לכתשן ומה שאמר לקצב עליו בשר פירושו לקצב עליו דוקא זהו ביאור המשנה והלכה כבית הלל:

2. רש"י מסכת ביצה דף יא עמוד א

משנה. עלי – [1] מלאכתו לאיסור, לכתוש במכתשת, משום הכי אסרי ליה בית שמאי.

3. תוספות מסכת ביצה דף יא עמוד א

אין נוטלין העלי - ותימה הא צריך לגופה וכל כלי שצריך לגופו או למקומו אפילו מלאכתו לאיסור נוטלין אותו ביום טוב [2] וי"ל דבפרק כל הכלים (שבת דף כג. ושם) מוקמינן ליה במוקצה שיש בו חסרון כיס דכ"ע מודו דאסור כגון סיכי זירי ומזורי דקפיד עלייהו וב"ה שמתירין היינו דוקא משום שמחת י"ט כדמפרש בגמרא.

4. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד א

במשנה. אין נוטלים את העלי. רש"י מפרש דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, וכ"כ הר"ף. אמנם בתוס' (ד"ה אין) כתבו דבכלי שמלאכתו לאיסור גרידא שרי לצורך גופו ומקומו, אלא דהכא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס וע"כ אסרי ב"ש, וב"ה מתירין לצורך שמחת יום טוב. (ועי' לעיל י' ע"א שהזכרנו מחלקותן).
ולדעת רש"י והר"ף דמייירי בכלי שמלאכתו לאיסור גרידא, [3] צ"ל דטעמא דב"ש היינו דמחמת כובדו דומה לעובדין דחול. וכ"כ הר"ן. [4] וע"ע מאירי שכתב דמחמת שהוא כבד נראה שרוצה לעשות בו מלאכה האסורה ביום טוב.

5. גליוני מנחת חן

מתני' בית שמאי אומרים אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר ובית הלל מתירין. פרש"י עלי מלאכתו לאיסור. בספר גידולי שמואל כתב וז"ל: וב"ש אסרי לטלטל גם לצורך גופו כמבואר לעיל י' ברש"י ומתורץ ק' תוס' הכא, ולרב נחמן לעיל ב' דב"ש לית להו מוקצה מתרץ הרשב"א לעיל י' דמוקצה דעלי דמייחד מקום מחמת חסרון כיס חמיר טפי וגם ב"ש מודה דאסור. ולכאורה בעלי לקצב עליו איכא גם שימוש מוקצה ולקמן ל"ג מוכיח מהרש"א ממה דאין סומכין הקדירה כבקעת לצורך אוכל נפש דרק טלטול מוקצה לבד הותר לאוכל נפש ולא שימוש במוקצה דהוי כעין אכילתו דאסור גם לצורך או"נ ואמאי ב"ה מתיר שימוש מוקצה על העלי לקצב בשר, וכתב מג"א סוף סי' תק"ט דעלי שם כלי עליו ולכן הותר גם שימוש מוקצה לצורך

אוכל נפש די"ט, והנה אמרי בינה סוף הל' י"ט בהשמטה מוכיח ממג"א סי' ש"ח דמתיר לישב על מוקצה דכלא טלטול מותר גם שימוש מוקצה, ולפ"ז יש לתרץ דשימוש לקצב בשר ליכא התם טלטול, אלא נראה המג"א הוסיף להקל בעלי מטעם כלי אף באופן דאיכא טלטול מותר לקצב בשר.

6. שיטה מקובצת על ביצה דף יא/א

איכא דאמרי פירוש איכא דמפרקי למאי דאקשינן פשיטא ואינו כשאר איכא דאמרי דתלמודא והרי הוא כאילו אמר אביי אמר לא נצרכה אלא לתברא גרמי חדתא. כלומר דאילו ממתניתין לא ממעטינן אלא תברא גרמי עתיקא אבל חדתא לא אלא דינה כעלי דחיישינן דלמא מימליך ולא תבר כי היכי דלא ליפקע. קא משמע לן אביי דלא חיישי בית שמאי אפילו בהא להמלכה:

7. שערים מצויינים בהלכה

טבח וסכין אצל בהמה, וב"ה מתירין. כתב הב"י (סי' תצח) הא דקתני טבח וסכין אצל בהמה, עיקר מילתא משום הוצאת סכין היא, וטבח כדי נסבא, דפשיטא דהאדם יכול לילך לכל מקום שירצה אפילו שלא לצורך. כל שהוא בתוך התחום. והדרישה מוחק הוא"ו של והסכין, ולק"מ. ובחי' הרא"ה כתב, דמשום הולכת סכין נקט נמי טבח.

8. רש"י מסכת ביצה דף יא עמוד א

אין מוליכין טבח וסכין וכו' - אם היו רחוקים זה מזה, דלמא [בתר] [1] דטריח ממליך.

9. רשב"א על ביצה דף יא/א

גמרא בית שמאי אומרים אין מוליכין תבלין ומדוך (אצלכא) קדרה ולא קדרה אצל תבלין ומדוך וגו'. [2] מסתברא לי דדוקא מרשות הרבים לרשות היחיד הא ברשות היחיד מוליכין, דאי לא אלא כשרחוקים זה מזה קאמר וברשות היחיד, היה להם לפרש בכמה יהיו רחוקים, ובלא ריחוק כלל אי אפשר, דאם כן היאך שוחטים לב"ש, וכי אין שוחטין אלא בסכין תלוי בצואר בהמה או תחוב בצמרא וכן תבלין בתוך מדוכה, ורש"י ז"ל לא פירש כן:

10. קובץ שעורים ח"א - מסכת ביצה דף יא/א

(מא) דף י"א. אין מוליכין סכין אצל בהמה. וטעמא משום דילמא מימליך ולא שחיט. וקשה, דמה בכך דמימליך, מ"מ בשעה שהוציא היה בדעתו לשחוט, ואטו, המבשל כדי לאכול ביו"ט ואח"כ לא יאכל, יעבור למפרע על בישולו, ואפילו מבשל מיו"ט לחול פטור לרבה, משום הואיל ומיקלעו ליה אורחין, ואפילו לא באו אורחין אח"כ, וכ"ש אם בישל לצורך אורחין ואח"כ לא באו, דודאי פטור, אפילו לרב חסדא דלית ליה טעמא דהואיל, וצ"ע:

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד א

אין נותנים את העור לפני הדורסן. אף דמבואר במשנה דלב"ש אסור לטלטל את העור כלל, מ"מ איכא חידוש בזה, דהא מיד אחר ההפשט כשאוחזו בידו ליכא איסור מוקצה ושרי ליה להניחו בכל מקום שירצה, וכמו שאר מוקצה דהיכא דהיה בידו בהיתר שרי להמשיך ולטלטלו, וע"ז קאמרי ב"ש דמ"מ לא יניחנו לפני הדורסן. (עי' בשו"ע סי' ש"ח ס"ג שמבואר שם דהיכא דנטלו לצורך גופו ומקומו מותר לו להניחו באיזה מקום שירצה, מיהו התם איכא מחלוקת הפוסקים אי גם במוקצה מחמת גופו שרי, עי' מ"ב שם סק"ג. ועי' בס"ו רס"ו סי"ב

בביאור"ל (ד"ה וכיון) דמכריע לאיסור במוקצה מחמת גופו. מיהו בסימן תק"ו במ"ב ס"ק כ"ט כתב להתיר להפריש חלה ולהחזיקה בידו עד שיניחנה במקום המוצנע. וע"כ דצריך לחלק דהיכא דהוה בידו בהיתר גמור גם במוקצה מחמת גופו שרי ליה לטלטלו בעודו בידו). ומבואר בגמ' דאליבא דב"ה שרי משום שמחת יום טוב, וצ"ל דלית ביה איסור עיבוד מדאורייתא דאי"ז גמר מלאכת העיבוד, ולא שייך הכא חצי שיעור אסור מן התורה דחצי שיעור באיכות העיבוד לא חשיב חצי שיעור. וכמו גבי מבשל דדוקא מבשל חצי גרוגרת אית ביה איסורא דחצי שיעור, אבל אם מבשל פחות ממאכל בין דרוסאי לית ביה איסור כלל. אלא דמ"מ איצטריך לטעמא דשמחת יום טוב משום דאל"ה הוה אסרינן תיקון כזה שהוא לאחר יד.

12. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד א

לטול סכין של מילה אחר המילה

תנא ושויין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו. לדעת התוס' דהוה מוקצה מחמת חסרון כיס וכל ההיתר דב"ה הוא משום שמחת יום טוב, פשיטא דאחר שקצב עליו אסור לטלטלו. ולדעת רש"י והרי"ף דהוה כלי שמלאכתו לאיסור צ"ל דאחר שקצב תו לית ליה צורך ומטלטלו מחמה לצל, וע"כ אסור כשאר כלי שמלאכתו לאיסור. (עי' לעיל י' ע"א דמבואר שם ב' הפירושים).

והנה הרמ"א (יו"ד רס"ו ס"ב) פסק דמותר לטלטל האיזמל לאחר המילה להצניעו ואף על גב דא"צ לו עוד באותו שבת, וכן דעת רבינו ירוחם (נ"א ח"ב הובא בב"י שם). והט"ז שם הקשה מסוגיין גבי עלי דמבואר דאחר שקצב עליו בשר אסור לטלטלו, ומסיק שם הט"ז כדעת מהרי"ל (הלכות מילה ס"ז ע"ב) דאחר המילה נעשה מוקצה ואסור לטלטלו. וכתב עליו בנקודה"כ שם דל"ק מידי מסוגיין, דעלי שקצב בשר שאני דמלאכתו לאיסור א"כ מיד שפסק מלקצוב עליה בשר הרי מלאכתו לאיסור, והיינו דכל ההיתר לטלטלו הוא לצורך גופו ואחר שגמר את הצורך אסור בטלטלו, משא"כ סכין של מילה הוה מוקצה מחמת חסרון כיס וכל איסורו מחמת דהוקצה בין השמשות וא"כ היכא דלא הוקצה שרי בטלטלו.

ובאמת ראייתו של הט"ז הוא משיטת תוס' שפירשו דעלי הוה מוקצה מחמת חסרון כיס ושרי לצורך יום טוב ואעפ"כ אסור לטלטלו אחר שהשתמש בו, ושפיר הוכיח הט"ז דה"ה סכין של מילה דהוה מוקצה מחמת חסרון כיס מ"מ אחר שגמר להשתמש בו אסור לטלטלו.

ובביאור הגר"א שם (סק"ג) הקשה ע"ד רבינו ירוחם והרמ"א דשרי לטלטל אחר המילה מדברי התוספתא (ספ"ב דסוכה) גבי לולב, דאיתא שם, ר' יוסי אומר יום טוב הראשון של חג כיון שיצא בו ידי חובתו אסור לטלטלו. וכן איתא בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) דאחר שנטל הלולב אם הניחו בארץ אסור לטלטלו. ומבואר להדיא דשייך היתר לטלטל לצורך קיום המצוה ואח"כ חוזר להיות מוקצה.

ובירושלמי שם מבואר דבלא הניחו מידו מותר לטלטלו כל היום, דהמנהג בירושלים שהיו הולכים עם לולביהם כל היום, ודלא כהתוספתא דקאמר ר"י דאחר שיצא בו אסור לטלטלו. ועיי"ש בגר"א שמביא גירסת התוספתא דמיירי ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, והיא גירסא ישנה, אבל בגירסא שלפנינו לא מיירי בחל להיות בשבת, וא"כ אין הלכה כהך תוספתא דהא בירושלמי מבואר דשרי לטלטל כל היום כמנהג ירושלים.

13. תוספות מסכת ביצה דף יא עמוד א

ושויין שמולחין עליו בשר לצלי - לאו משום דצריך מליחה לצלי כדמפ' בחולין (דף קיא). אלא משום שנהגו למלחו כדי ליתן טעם [ועי' תוספות חולין יד. ד"ה ונסבין].

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד א

ושויין שמולחין עליו בשר לצלי. בתוס' (ד"ה ושויין) כתבו דצלי א"צ מליחה אלא נהגו למלחו כדי ליתן טעם. אמנם הרא"ש חולין (פ"א סי' י"ט) מדייק מדברי רש"י דצריך קצת מליחה מעיקר הדין. ועכ"פ בין לרש"י בין לתוס' אין מולחין לצלי אלא מליחה מועטת, וע"כ שרי למולחו על העור דלא מיחזי כמעבד. (ועי' הערות פסחים ע"ד ע"א).

15. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד ב

מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת. דרוצה למלוח ביום טוב את כולן משום דאם ישאיר את הבשר בלא מליחה יתקלקל. ואף על גב דגבי בישול שרי לבשל כמה חתיכות לצורך חתיכה אחת (כדאיתא לקמן י"ז ע"א), התם היינו משום דכל חתיכת בשר מוספת טעם בכל הקדירה, אבל גבי מליחה אין אחד מוסיף טעם בחבירו וכל מאי דשרי הוא דוקא משום דהוה חדא טירחא. ואף על גב דגבי מליחה להוצאת הדם צריך למלוח מב' צדדים, מ"מ יכול להפכן כולן ואח"כ למלחם מהצד השני כולן כאחד. (עי' במ"ב ת"ק ס"ק כ"ב).

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד ב

התירו הערמה במליחה דאינו איסור דאורייתא או בשינוי

מערים ומלח גרמא גרמא. לקמן בגמ' (י"ז ע"ב) גבי עירוב תבשילין איתא דאם נאכל עירובו הרי זה לא יאפה ולא יבשל אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותר הותר לשבת. ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור.

וברש"י שם (ד"ה ואם הערים) הקשה דמ"ש מהמבואר בסוגיין דשרי להערים ולמלוח את הבשר ע"י הערמה. ומתוך דהכא האיסור הוא רק מדרבנן משום טירחא וליכא מלאכה מדאורייתא דאין עיבוד באוכלין, וכה"ג דכל איסורו הוא רק מדרבנן התירו לו לצורך שמחת יום טוב, משא"כ היכא דלית ליה עירוב תבשילין ורוצה לאפות ולבשל הוה מלאכה דאורייתא ולכך אסור ע"י הערמה. (עי' בגלה"ש שם דהקשה עמ"ש רש"י דכל איסורו הוא רק משום טירחא, דהא מדרבנן איכא נמי איסור דעיבוד באוכלין).

ואף על גב דגם גבי אפייה ובישול לכו"ע ליכא איסור דאורייתא, בין למ"ד (בפסחים מ"ו ע"ב) דמדאורייתא צרכי שבת נעשים ביום טוב, ובין כמאן דס"ל (שם) דליכא איסור דאורייתא משום דהואיל ומיקלעי ליה אורחין וחזי ליה (והכי קי"ל אליבא דהילכתא), וא"כ גם היכא דאופה בלא עירוב תבשילין ליכא איסור דאורייתא. מ"מ כוונת רש"י דהיכא דעושה מלאכה דאורייתא אף דעושה באופן שאין איסור מדאורייתא חמיר טפן, משא"כ הכא דכל העיבוד אינו מלאכה האסורה מדאורייתא.

ועדיין יש להקשות דבגמ' לעיל (בע"א) איתא דמותר למלוח בשר לצלי ע"ג עור אף על גב דהעור מתעבד ע"ז,

17. רשב"א על ביצה דף יא/ב

רב אדא בר אהבה (אמר) מערים ומלח גרמא גרמא. ואין אומרים בהערמות זו דומה לזו, דלגבי עור התירו למלוח עליו לצליה, ואמרינן בירושלמי (ה"ו) מלח הכא ומלח הכא עד דמלח כוליה, ואלו בפרקין דלקמן (יז, ב) גבי מי שלא הניח עירובי תבשילין אמרינן אסרינן ליה טפי ממוזי. ויש לי לומר דהערמות דהכא היינו דוקא בדברים שההפסד בא להן מחמת שמחת י"ט ושלא מחמת פשיעתו, כמליחת העור ומליחת גרמא גרמא דאי אפשר לו לחתיכות שהוא צריך לי"ט בלא שחיטה ויפסדו עליו כל שאר החתיכות הילכך שרי ליה הערמה, אבל גבי עירוב דפשיעתו גרמא לו שלא הניח עירובי תבשילין או שנאבד ונאכל בפשיעתו שלא נשמרו כראוי, לפיכך אסרו עליו הערמה, וכן כל כיוצא בזה:

18. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד ב

רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא. [1] בפשטות בא להקל דא"צ דוקא למלחם בבת אחת, [2] מיהו בדברי הרא"ש (סי' ט"ז) נראה דבא להחמיר ולאסור למלוח בבת אחת בלא הערמה, דשמואל דהקיל למלוח בבת אחת הוא חידוש, דאין אחד משתבח מחבירו וגם צריך למלחם מכל הצדדים וא"א בהדא טירחא.

19. דף על הדף ביצה דף יא עמוד ב

בגמ': רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא.

וברש"י: לאחר שמלח זו לאכלה היום, אומר חברתה ערבה עלי לאכלה היום וחוזר ומולחה ע"כ.

בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' קל) נשאל בדין המבואר בשו"ע או"ח (סי' שכ"ג סעי' ו') מזדיחין כלים לצורך היום כגון שנשארו לו עדיין סעודה לאכול וכו' ע"כ, אם גם כשיש לו כלים אחרים נקיים כדי צורך הסעודה שרוצה לאכול אח"כ מותר לו להדית הכלים המלוכלכים שהשתמש בהם לצורך סעודתו הקודמת, או דוקא כשאין לו כלים אחרים נקיים מספיקים לצורך הסעודה שרוצה לסעוד בו ביום.

והביא דמהגמ' שבת (קכ"ד ב) מרי בר רחל הו"ל כרים וכסתות בשמשא אתא לקמי' דרבא א"ל מאי לטלטולינהו, א"ל שרי, אית לי אחרינא, חזו לאורחין, אית לי נמי לאורחין, א"ל גלית אדעתך דכרבה ס"ל לכו"ע שרי לדידך

אסור ע"כ. מבואר כי דבר האסור לטלטלו ורק לצורך התירוהו, אין להתירו כשיש לו חפץ אחר כזה שמותר להשתמש בו לאותו צורך בהיתר גמור בלי דחיית איסור.
ושוב מביא מהמג"א (סי' שכ"ג ס"ק ח') הכותב בשם הרוקח דמדיחין אפי' י' כוסות, שאם יצטרך באחד שותה וכו' ומקורו בתוספתא (סופי"ג דשבת) ע"ש. ולכאורה הרי מיד כשהדיח הראשון כבר יש לו כלי נקי, וכיון שאינו צריך רק לאחד למה יהא רשאי להדיח עוד. ברם לפימ"ש בפמ"ג (סי' ש"ח ס"ק ח') דדרך הערמה שרי א"כ א"ש, דאחר שהדיח את הראשון יכול לומר כי לשנות בשני עדיף לי'.
ומיישב בזה מה שמבואר כאן דרב אדא בר אהבה מערים ומלח וכפרש"י, והיינו כהנ"ל עפ"י הפרמ"ג וא"ש.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ביצה דף יא עמוד ב

ואמר עולא שלשה דברים התיירו סופן משום תחלתן. הנה אשכחן עוד שהתיירו סופן משום תחילתן כדאיתא בעירובין (מ"ה ע"א) וכל היוצאין להציל חוזרין למקומן, וחכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר ויש להן אלפים אמה לכל רוח, והתם נמי הטעם משום דהתיירו סופן משום תחילתן. והא דלא הזכירו עולא וקאמר רק ג' דברים, משום דלא נקט אלא הנך דאית בהו חידוש והיה אפשר לבארם באופן אחר, אבל הנך דברים דפשיטא דכל ההיתר הוא סופן משום תחילתן לא הזכירם. וכמבואר בגמ' דקאמר צריכותא אכל חדא וחדא, והיינו דאם אחד מהדברים היה פשוט לא היה מזכירו.

והנה כל מאי דאשכחן דהתיירו סופן משום תחילתן הוא דוקא על איסור דרבנן, וכמ"ש המג"א (תצ"ז ס"ק י"ה). ולפי"ז רופא היוצא להציל אין לו היתר לחזור במכונית לביתו דזה איסור דאורייתא. ועוד אפילו באופן שאיסורו רק מדרבנן, כל מאי דאשכחן בגמ' ביוצאין להציל וחכמה הבאה לילד הוא דוקא באופן שעושיין בלא תמורה וע"ז איכא למיחש דילמא לא ירצו להציל בפעם אחרת, אבל במקום שמקבל כסף, לא מצינו דנחוש שמא לא ירצה להציל בפעם אחרת. ולפי"ז אחות שמקבלת כסף על עבודתה והוא משכורת קבועה אסור לה לחזור לביתה, אבל אם יצאה להציל בלא תמורה מותרת לחזור למקומה. (וכבר נתבאר כן בהערות ר"ה (כ"ג ע"ב) עייש"ה, ועי' שו"ת חת"ס או"ח סי' ר"ג שהתיר גם איסור תורה, והג' מהרש"ם בר"ה העיר עליו דלא מהני לאיסור דאורייתא).

21. דף על הדף ביצה דף יא עמוד ב

בגמ': ואמר עולא שלשה דברים התיירו סופן משום תחילתן וכו'.

הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל נשאל בענין אלו מחברת "הצלה" או רופאים המגיעים למקום שיש חולה שצריך טיפול וכדו'. ואם לא נתיר להם לחזור למקומם בשבת, יש לחשוש שלא ילכו לרפא את החולה, גם הוא ענין של פקוח נפש שיחזור למקומו, כדי שאם יהי' עוד חולה יוכל ללכת אליו לרפא אותו. והשאלה היא האם נימא ג"כ כמו כאן דהתיירו סופן משום תחילתן, והביא הגר"מ זצ"ל בתשובתו בשו"ת אגרות משה (ח"ד או"ח סי' פ') ובקובץ בשבילי הרפואה (קובץ ג - ד ע' מ"ג והלאה) מתקנת ר"ג בר"ה (כ"ג ע"ב) דשרי לעדי קדוש החודש לחזור אלפיים אמה לכל רוח כדי שיהיו רגילים לבוא, א"כ כ"ש בנידו"ד שהוא ענין של פקוח נפש.

ופלפל הגר"מ זצ"ל הרבה בענין זה ובתו"ד כותב עוד: וניחא לפי"ז מה דלא חשיב להא דר"ג התיר שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח בפ"ק דביצה בהדי הני דהתיירו סופן משום תחלתן, משום דבנתינת אלפים לכל רוח שהתקין ר"ג לא התיר איסור, אלא בשביל סופן אמר שאין זה ענין דחיית איסור לדידהו אלא שליכא איסור, אבל איסור הא לא התיר להן וכו' ע"כ.

על הנ"ל כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בקובץ מוריה (שנה י"ד קו' א - ד ע' קכג והלאה) לחלוק, ודעתו שאין להתיר כה"ג לחזור משום תחילתן, ואף על גב דלגבי עדות החודש התיירו, מ"מ להצלת נפשות כה"ג לא נתיר, וכותב בתו"ד:

נראה פשוט דלא רק הצלת נפשות קודם אלא אפי' רק הצלה מסכנת אבר או אפי' מהפסד גדול של ממון ג"כ אפשר דעדיף להציל מלהעיד על החודש, ואף על גב דעדות החודש דוחה שבת ואילו על הצלת אבר או הפסד ממון אסור לחלל שבת, מ"מ כך הוא הדין

שעל מצות עשה אפי' אם היא עוברת מ"מ אין חייבין להוציא ע"ז יותר מחומש וכ"ש שלא להכניס עצמו בסכנת אבר, ואין זה סותר כלל מה שלענין לדחות את השבת עדות החודש עדיף טפי. וכן הוא גם במילה של יום השמיני אף על גב שהיא מצוה גדולה מאד שדוחה שבת, אפי"ה אם יזדמן למוהל להציל ישראל מסכנת אבר או אפשר אפי' מהפסד גדול של ממון דאם אי אפשר שיעשה ע"י אחרים מוטב להציל ולדחות את המצוה של מילה בזמנה, ואף על גב דבזה שבוחר בהצלת ממון נראה לכאורה בזלזול במצוה של מילה בזמנה או עדות החודש שנוגע לכל הכלל ישראל וגם דוחין את השבת, מ"מ נלענ"ד דינא הכי.

ולהלן כותב: וכיון שכן יתכן דאע"ג שהצלת נפשות קודם לעדות החודש, מ"מ בדבר שנוהג בכל חודש ותיקון המועדות של הכלל ישראל תלוי בזה, אפשר שראו חכמים צורך להתיר בזה יותר במקרים בודדים של פקו"נ, וכן רואים גם בחת"ס או"ה סי' ר"ג שכתב: "וכשמם - שההולכים להציל לפקו"נ שהוא רק דחוייה בשבת אפי"ה התירו לחזור למקומן סופן משום תחלתן, כ"ש דיחוי דקרבות הדותרו בשבת קל וחומר דמשום מכשילן לעתיד לבוא דחי שבת", ורואים שהחת"ס סובר דלעדות החודש יש להקל טפי מפקו"נ.

והגרש"ז זצ"ל מאריך עוד הרבה בזה ומסיים: ואף שלצערנו יש הרבה רופאים קלי דעת אשר לגבי זידהו החשש הוא אמת שהם חשודים להמנע מלכת להציל את החולה אם לא יוכלו לחזור ברכב לביתם, מ"מ אנו אין בכוחנו להתיר משום כך איסורי תורה, וע"ש שמסיק עפי"ד החת"ס בשו"ת (חו"מ סי' קצד) להתיר לרופא לחזור ברכב של נכרי ע"ש היטב.

22. ספר יד מלאכי - כללי ההא - אות קפג

דברי ב"ש אינם חשובים כלל לגבי ב"ה וכדאמרינן בפרק כיצד מברכין [דף] ל"ו ב' ב"ש במקום ב"ה אינה משנה והכי איתא תו בפ"ק דביצה [דף] י"א ב' ובפ"ק דיבמות [דף] ט' א' וכן מתברר פירוש זה מדברי רש"י בפרק ר"א דמילה [דף] קל"ח א' ובקידושין [דף] נ"ד ב' ומדברי הר"ף בר"פ הוזהב דף פ"ד א' ובפרק מי שמת דף ר"ל א' ועיין תוס' פרק הדר [דף] ע"ב ב' ד"ה כח ופ"ק דחגיגה [דף] ו' א' ד"ה ורבי ובכתובות [דף] נ"ג א' ד"ה שאין ובפרק כל הבשר [דף] ק"ד ב' ד"ה רבי וע"ע שו"ת חוות יאיר דף צ"ה א' שכתב דאינה משנה ר"ל דדברי ב"ש בטילים לגמרי כאילו לא נזכרו וגרע משאר פלוגתי דתנאי מטעמא דב"ה רובא בצירוף הסכמת בת קול וכדכתבו התוס' בפרק הוזהב [דף] נ"ט ב' ד"ה לא.

23. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף יא עמוד ב

אמר אביי בשיש להן ציר מן הצד דברי הכל אסור. פ"ל לב"ש משום דסבירא להו דיש בנין בכלים ויש סתירה בכלים ובשיש להן ציר מן הצד ולב"ה אף על גב דסבירא להו דאין בנין וסתירה בכלים ואפילו בשיש להם ציר מן הצד מ"מ אסור גזירה משום שמא יתקע, ובשאינן להם ציר כל עיקר דברי הכל מותר דבהכי ליכא משום בנין ולב"ה נמי ליכא משום שמא יתקע כי פליגי באמצע כו'.

=====

1. ספר מי השלוח ח"א - ספר תהלים

(קלא) שיר המעלות ה' לא גבה לבי וכו' כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי. היינו שדוד המלך ע"ה אמר לפני הש"י כי בכל חטאי ישראל לא נעתקו מהש"י, ורק כתנוק הנעתק משדי אמו, אף שמסיב פניו מאמו ליקח דבר מה, מחזיר פניו לאמו שלא תלך ממנו, כן בכל מקום שישראל ירצו בטובה יביטו אם הש"י לא יסוב מהם כדאיתא בגמ' [ביצה י"א.]. גבי יונה כל דמדדה כו' וכנסת ישראל נמשלין ליונה כידוע [שבת מ"ט.]:

2. ספר מי השלוח ח"א - פרשת ואתחנן

כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו. היינו בכל הקריאות צריך האדם להיות דבוק בהש"י, כי קריאה היינו חשק ותשוקה לדבר, וע"ז אמר דוד המלך ע"ה [תהלים קל"א] שיר המעלות ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני וכו' אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי, גמול הוא תינוק הנעתק משדי אמו, וכמו שהתינוק בעת שירצה ליקח איזה דבר מחזיר ראשו ומביט לאמו אם לא תלך ממנו [ב], כן צריך כל נפש מישראל להביט לה' ושלא ישוקע בתאוה ותמדה שלא ישכח ח"ו בה' רק לחשוב דרכיו, וכמו דאיתא בגמ' [ביצה י"א.]. יונה כל דמדדה ורואה את קינה וכו' וכנסת ישראל נמשלה ליונה [שבת ק"ל.]:

3. ספר אז ישיר

ערב אַז ישיר • _____ מאמרי חורבן וגלות

קירוב לבבות על ידי אמירה

ובהערות המהר"ץ חיות למסכת נדה (ל"ד א') הוסיף לבאר, מדוע ראו חז"ל צורך הכרחי בביטולה הזמני של גזירת טומאת עמי הארץ, ומדוע חשוב כל כך לאפשר לעמי הארץ לסעוד עם תלמידי החכמים, וז"ל:

כתב הרמב"ם ב'מורה הנבוכים' (ח"ג פמ"ג), וז"ל 'אבל ימים טובים המה כולם לשמחה ולקבוץ שיש בהם הנאה שבני אדם צריכין עליהם, ויש מהם תועלת בענין האהבה שצריכה שתהיה בין בני אדם בקיבוצם... אבל תועלת ימים טובים ידוע למה שיגיע לאדם תועלת מן הקיבוץ הוא והתחדש התורה בהפעולות ההוא, והתאהב בני אדם והתברתם קצתם לקצתם, ע"ש. וכבר אמרו חז"ל 'גדולה לגיטה שמקרבת את הרחוקים ומשרה שכנתו על נביאי הבעל' (סנהדרין ק"ג ב'), וודאי להיפוך - גדול הפירוד במה שאדם מונע עצמו מלאכול אצל ישראל חבירו, ובפרט עת רעה שאינו נאמן אצלו על המעשרות ועל הטהרות, ולא לחינם אמר רבי עקיבא כשהיה עם הארץ 'מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור' (פסחים מ"ט ב'). והיה עיקר הסיבה לעליית רגל משום לחבר את ליבות ישראל זה לזה, אבל עדיין לא תושג המטרה אם לא יהיו נאמנים זה לזה לטהרות, וראו חז"ל עצות מרחוק להשבית המונע שלא יבא השטן לרקד ביניהם בימים הקדושים הללו לגרום שנאה ופירוד הלבבות, ועשו כל ישראל חברים בשעת הרגל, ואף עמי הארץ נאמנים אז על ינם ועל שמנם, ומפני זה הרשות לחבר ועם הארץ לאכול יחד לחם, ולהיות יחד מסעודת מרעים, ועל ידי זה תגדל האהבה ויתחברו הלבבות זה לזה.

כלומר, מן המטרות העיקריות של המועדים היא השמחה וריבוי האהבה בין בני האדם. הדרך להשגת מטרה זו היא על ידי סעודות משותפות, וכבר אמרו חז"ל שהאכילה והשתיה המשותפת מקרבת את הלבבות ומרבה אהבה ושלוש. וכמובן אף ההיפך כן, שמניעת האפשרות לסעוד יחדיו גורמת לפירוד הלבבות ולתחושות שליליות של שנאה ומחלוקת. חז"ל ביקשו לסייע לבני ישראל לקיים את ייעוד המועד, להרבות שלום ואהבה, ומחמת כן ביטלו באופן זמני את ההגבלות וההרחקות שתיקנו לחברים, והתירו להם לסעוד עם עמי הארץ, כדי להרבות שלום ואהבה ולמנוע פירוד ושנאה.

4. חשוקי חמד ביצה דף יא עמוד ב

כהן שעלה לדוכן דורש לסגור את החלונות ויש עוד כהנים שאלה כהן חולני, המתנה את עלייתו לדוכן, בתנאי שיסגרו החלונות כדי שלא יצטנן, אלא שהקהל מתנגד בגלל המחנק, ואומרים שיש מספיק כהנים מבלעדיו, האם להתאמץ ולסגור החלונות שגם הוא יוכל לעלות לדוכן? תשובה נאמר במסכת ביצה דף יא ע"ב אמר עולא ג' דברים התיירו סופן משום תחילתן ואחד מהם, חזרת רטיה במקדש, ופרש"י כהן שלקה בידו, וצריך לעבוד עבודה וליטול רטיה מעל ידו, שלא תהא חציצה בין בידו לעבודה, מחזיר הרטיה לאחר העבודה, דאי לא שרית ליה להחזירה, לא שקיל ליה מעיקרא, עכ"ל. ובעירובין (דף קב ע"ב ד"ה מחזירין רטיה) הוסיף: ... דאי לא שרית ליה להחזירה לא שקיל ליה מידיה, וממנע ולא עביד עבודה, יעו"ש.

הרי דחז"ל שקדו שכל כהן יוכל לעבוד בבית המקדש, אף על פי שיש שם כהנים רבים בלעדיו, בכל זאת דואגים לכל כהן שיוכל לעבוד עבודתו וכך בעניננו. וכמו כן יש כאן מצוות ערבות, לדאוג שהכהן יוכל לקיים שלוש מצוות עשה של ברכת כהנים, ולכן יש לסגור החלונות כדי שיוכל לקיים מצוותו.